

გამოცემა აღ. არაბიძისა.

ზ. ჭიჭინაძე.

საქართველოს

ურთიერთობა

ევროპასთან

(XII საუკ.)

გუძღვნა განსვენებულ

39031

Handwritten red scribbles and markings on the right side of the page.

მისს მარჯორი უორდროპის ასულის სსოვნას.

ქართულ მეფეების და ერის დამოკიდებულება ევროპულებთან.

ბევრი თათბირისა და რჩევის შემდეგ მეფე ერეკლემ გადასწყვიტა აზიური მონობის ჯაჭვის გაგლეჯა და ევროპასთან დაახლოვება — მიმართვა, რაც მისთვის არც ისე ადვილი იყო, რადგანაც იგი თვით სპარსეთში იყო აღზრდილი, აღმოსავლეთის ერთა პოლიტიკას კარგად იცნობდა, ხოლო ევროპიელთა შესახებ კი ბევრი არაფერი იცოდა. და რაც იცოდა ისიც კათოლიკის მისიონერებთაგან ქონდა გავონილი და დაურღმველ ჭეშმარიტებად მიაჩნდა. ევროპიელთა მეფე ერეკლე ისე უყურებდა, როგორც ნასწავლ და განათლებულ პირთ, მასთან საქრისტიანო სამეფოების მცხოვრებთ: რომელნიც მალლა იდგენ მუსულმანებზე კულტურული ცხოვრებით დღე და ღამ ერეკლე მეფეს ევროპის რუკა ედგა თვალწინ და არა აღმოსავლეთის. ერეკლემ ბევრი რამ საყურადღებო ნახა ევროპიდან შემოტანილი საქართველოში. ყველა ეს მას უღვიძებდა და ზხალისებდა სურვილს ევროპასთან დაკავშირებისას, თვით ჰუსეინ ყეინის წინააღმდეგ გადასწყვიტა ევროპასთან მიმართვა, დახმარების თხოვნა. ნათ ჭეშმევრდობაში ყოფნა და „ვალი გურჯისტანის“ სახელის თავიდან მოცილება.

„მე მეფე ვარ საქართველსი, ქართულის წესით ნაკურთხ-დაგვირგვინებული და არა ვადი გურჯისტანისა“ ამბობდა იგი. ამიტომაც მეფე ერეკლემ სამუდამოთ გასწყვიტა კავშირი ოსმალ-სპარსელებთან და თავის

უშთავრეს საგნად და აუცილებელ საქმედ ევროპიელებთან დაახლოება დაისახა. იგი თანახმა იყო თვით ევროპიელთა მფარველობასა და მონობაშიც კი ყოფილიყო, ოღონდ მათთან დაახლოებას მტკიცე ნიადაგი ჰქონებოდა.

როგორც ზემოთაც ვახსენეთ, მეფე ერეკლემ თითქმის ერსა და იმავე დროს მიმართა რუსეთს, ინგლისს, ავსტრიის იმპერატორს, ესპანიას, იტალიას და ვენეციის რესპუბლიკასაც, ყველას დახმარებას სთხოვდა, ნამეტურ ევროპიელთ, რომელნიც ყოველთვის პირდებოდნენ და საქმე კი არა კეთდებოდა რა; ამის მიზეზი, რასაკვირველია, ყოველ თვის სიშორე და უგზო-უკვლობა იყო. საქართველოს მფარველობა ბედმა ისევ ქართველთ თანამორწმუნე რუსეთს არგუნა, ისევ ამათ ისურვეს ქართველთა დახმარება, ბევრის მიწერ-მოწერისა და დესპანების გზავნის შემდეგ, დაიწერა რუსთა და ქართველთა შეერთების ტრაქტიტი, ანუ პირობანი და 1783 წ. მთელი საქართველო რუსეთის მფარველობის ქვეშ იქნა გამოცხადებული. ეს განცხადება ოსმალ-სპარსთაც მალე შეიტყვეს რაც მათთვის დიდათ საგრძნობი და სამწუხაროც იყო.

რუსეთის მფარველობა გახდა იმის საფუძვლად, რომ ქართლი და კახეთი 1801 წ. რუსეთის იმპერიას დაუკავშირდა, რის გამოც მეფე გიორგიმ იმპერატორ პავლეს დესპანნიც კი გაუგზავნა. დესპანთა რიცხვი სამი კაცისაგან შესდგებოდა. მათს გარდა 12 ნაფიცი კაციც იყო. ამ დაკავშირების პირობებიც დაიდვა. პირობათ დარჩა ისევ ის ტრაქტიტი, რომელიც

1783 წ. იყო მიღებული ეკატერინე მეორესაგან. ხოლო „კალმასობის“ თქმით, ზოგიერთა მუხლი მიუმატეს, რუსეთთან შეერთება დაახჷარა იმ გარემოება-მაც, რომ მეფე გიორგის სამეფოს მოვლა-პატრონობა არ შეეძლო.

აქ ჩვენ ამ საგანს გვერდს აუვლით და დაუბრუნდებით ისევ იმ გარემოებასა და პირობებს, თუ რამდენად იყო მეფე ერეკლეში გაღვიძებული სურვილი ევროპასთან დაახლოვებისა, ამ სურვილის განმტკიცებას მასში დიდათ ხელს უწყობდენ პაატა ბატონიშვილი და კათოლიკის მისიონერები, რომელნიც მუდამ მეფესთან იყვნენ, მართალია, მეფე ერეკლე ამავე დროს ხშირად მიმართავდა ხოლმე რუსეთსა, მაგრამ რუსეთის დახმარების იმედი ნაკლებათ ჰქონდა, ვაი თუ არ მიგვიღოს და გვიპატრონოსო. ეს იყო მიზეზი, რომ მეფე რუსეთის გარეშე ეძებდა თავის მფარველობას და 1780 წ. მან — მიწერ მოწერა გამართა ინგლისის, ავსტრიის, საფრანგეთის, იტალიის, და თვით ვენეციის რესპუბლიკის მთავრობასთან, მეფე ერეკლეს აზრით, ოსმალ-სპარსთა ასალაგმავათ მართოდ რუსები ვერას გახდებოდა, აქ მთელი ევროპის ძალა არის საჭიროვო. ამასვე არწმუნებდენ კათოლიკის პატრებიც. მართლაც, გამართლდა მეფის უიმედობა; საქართველოს, რუსეთის მფარველობის ქვეშ გამოცხადებულს, 1795 წ. აღამაჰმადხანი დაეცა და სასტიკად ააოხრა, აღამაჰმადხანის გამოლაშქრების მიზეზი საქართველოზე სწორედ ეს დაახლოება იყო რუსეთთან და ევროპასთანა.

მეფემ იცოდა ოსმალ-სპარსეთა ასეთი მრისხანე-
ბა და იგიც ამიტომ ევედრე-ოდა როგორც რუსეთს
ისე მთელს ევროპას, რადგანაც ასპინძის ომის შემ-
დეგ, ოსმალებთან ორჯელ კიდევ მოუხდა სასტიკი
ომი, მაგრამ ვერც ახალციხე წაართვა და ვერც ახალ
ქალაქი: არტაანს, შავშეთს და სხვა სამცხის ადგი-
ლებს ეს არ ეტანებოდა, თუმცა აქაური ქართველი
კათოლიკენიც ყოველთვის ევედრებოდნენ ერეკლე
მეფეს, რომ მას სამცხე-საათაბაგო როგორმე ოსმალ-
თაგან დაებრუნებია და ისევ საქართველოსთვის შე-
ერთებია, ამ საქმეებში დიდათ ხელს უწყობდენ ახალ
ციხის ქართველი კათოლიკენი და ნამეტურ მათივე
მისიონერები. კარგად სჩანს, რომ მეფე ერეკლემ
თვით ევროპასაც კი იმიტომ მიმართა; რომ ეგები
რუსთა და მათის დახმარებით მთელი სამცხე-საათაბა-
გო თუ არა, მის ნახევარი საქართველო მაინც შემო-
უერთო საქართველოს და ამით მაინც გავმაგრდეთო.
ამ გარემოებას იმერეთის მეფე სოლომონ პირველიც
დიდაც უწყობდა ხელს და ყოველ სამზადისისა და
ომის დროს ჯარითა და სურსათით ეხმარებოდა, და
რადგანაც მეფე ერეკლე ასეთი აზრისა იყო საქმის
გარემოებაზე და ქართლის შინაურ მშვიდობიანობას
ნატრობდა, 1780 წ. ევროპაში ელჩად გაგზავნა პატ-
რი დომინიკე ტრიესტელი, ტომით იტალიელი, სა-
ქართველოში კარგა ხანს ნამყოფი ქართული ენის
კარგი მცოდნე და დიდი მრჩეველი ერეკლე მეფისა.
თვით ამ პატრმა გააბედვინა მეფეს ევროპასთან მიმა-
რთვა. ამის საფუძვლად ისიც გახდა, რომ 1779 წ.

რომის ტახტმა ნმერეთის მეფეჲ სოლომონს ექიმად გამოუგზავნა ავინონის უნივერსიტეტის პირველი ექიმი და პროფესორი ჰენიერ დელონგშან.

გულშემატკივარსა და გონიერ პატრს მეფემ ერთი წერილი გაატანა რომის პაპთან, მეორე წერილი რომისსავე უფროსს კარდინალთან, მესამე სატრანგეთის მეფესთან, მეოთხე ავსტრიის ხელმწიფესთან და მეხუთე ვენეციის რესპუბლიკასთან. ამ წერილებს გარდა, მეფემ პატრ დომინიკეს ნება მისცა, რომ მთელის ევროპის სახელმწიფო პირებთა წინაშე თვით ელაპარაკნა პირადათ, მეფის თხოვნით, რისთვისაც მას თავისი დაწერილი და ხელმოწერილი მოწმობაც კი მისცა. ამავე პატრს მისცეს გზის საგძალი და მასთან პასპორტი, დაწერილი ქართულად, ლათინურად და თათრულად, პატრი დომინიკე 1780 წ. 20 ივნისს, კონსტანტინეპოლს მისულა, აქ ავათ გამხდარა და შივლისს გადაცვლილა მგზავრობაში, ამ პატრის გადაცვლების ცნობა და მეფისაგან გაგზავნილი წერილები კათოლიკის მისიონერებს კონსტანტინეპოლიდან რომის ტახტისათვის გაუგზავნიათ. პატრ-დომინიკეს გადაცვლების ცნობა საქართველოშიაც მალე მოსულა, რაც მეფეს დიდად წყენია. უფიქრია, ვაითუ ოსმალებმა შეიტყვეს რამე და ამიტომ მომიწამლეს იგი და მით მომწყვატეს მარჯვენა მკლავიო. მეფე დიდათ დაადარდიანა ამ გარემოე-ამ, მიუხედავად ამისა, ევროპაზე იმედი მაინც არ გადაუწყვეტია.

ამ დროს მეფის კარზე სცხოვრობდა მეორე პატრი მავრო, ტომით იტალიელი, მეფის გულშემატკი-

ვარი და მორჩილი, მეფემ ახლა ამას დააეალა მგზავრობა, მხოლოდ ოსმალეთის გზით კი არა, რუსეთით ან პოლონეთით. პატრმა მეფის თხოვნა შეისმინა და სამგზავროთი მოემზადა. დაუწერეს წერილები რომის პაპთან, ავსტრიის იმპერატორთან, საფრანგეთის, იტალიის და ესპანიის ხელმწიფეებთან და ორი წერილიც ვენეციის რესპუბლიკის წინაშე. ეს წერილები საქართველოში თვით მავროს უთარგმნია ფრანგულად, რაზედაც მეფესაც ხელი მოუწერია.

წერილებს გარდა, მეფეს პატრი მავროსთვის პირადათაც ბევრი რამ დაუვალებია ევროპის ხელმწიფეთა წინაშე. ამის მოწმობაც უბოძა და მასთან პასპორტი დაწერილი ქართულად, ლათინურად და თათრულად, 14 მოემბერს, 1782 წ. ეს პატრი თბილისიდან გამგსავრებულა. ამას გაუვლია რუსეთი, მისულა პოლონეთის ქალაქ ბერდოკოვცაში, სადაც ავად გამხდარა, იქვე გადაცვლილა. პატრი მავროს მიერ წაღებული წერილები რომში პოლონეთის ორკაპუცინს წაუღია, კარდინალისათვის გადაუციათ და მასთან პატრი მავროს გადაცვალეზაც უცნობეზათ. მასთან აუწყეს თურმე ისიც, რომ პატრი ბევრს ლაპარაკობდა იმაზე, რომ მას მეფე ერეკლესაგან ბევრი დავალება ჰქონდა ევროპის ხელმწიფეებთან პირადათ მოელაპარაკნაო. პატრი მავროს გადაცვალეზების ამბავი საქართველოშიაც დროით მოსულა. მეფე დიდათ შეწუხებულა და უტირნია მწარედ. ამ ორ უბედურების შემდეგ მეფეს გული გასტეხია.

რამდენიმე ხნის შემდეგქ თბილისიდან უფროსი

პატრი ანდრია პალერმელი, მეფე ერეკლეს თხოვნით, წერილს სწერს უფროსს კარდინალს და სთხოვს, თუ მეფის წერილებმა თქვენამდის მოაღწია, დაეგზავნათ დანიშნულებისამებრ. ამავე საგნის შესახებ მეორე წერილი გაიგზავნა თბილისიდან 19 ნოემბერს 1783 წ. რომის კარდინალს მეფის დავალებით, პატრი მავროს წერილები თავ-თავის კუთვნილებისამებრ დაუბრუნებია, რა ბედი მოჰყვა ამ წერილებს, ან როგორ შეხვედნენ მეფე ერეკლეს თხოვნას ევროპის სახელმწიფოები, ჩვენ ამაზედ არაფერი ვიცით.

უკანასკნელ დროს კი, რომის არქივებში ზოგი რამ ცნობა აღმოჩნდა. სხვათა შორის, აღმოჩნდა მხოლოდ ის, ორი წერილი, რომლითაც მეფე ერეკლემ ვენეციის რესპუბლიკას მიმართა. ამ წერილების პირი მე მივიღე იტალიიდან 1898 წ. რაც ძველის დედნიდან მოგვეყავს აქ უცვლელად. აი, მისი ისტორიაც.

ვენეციაში (იტალიაში) არის მთავრობის ერთი ძველი არქივი, რომლის ოთახებისა და დარბაზების რიცხვიც ოთხასზე მეტი იქნება. ამ უზარმაზარ შენობას სახელად ჰქვია: „archivio de stato“. დარბაზთა შორის არის ერთი დიპლომატიური დარბაზი, ანუ დარბაზი „მარგარიტა“ ახლანდელ დედოფლის სახელობაზე. ამ დარბაზში, სხვათა შორის, გამოფენილია რამდენიმე წერილი და ცნობა მეფე ერეკლეს შესახებ. ზოგი წერილი ქართულად არის ნაწერი, ზოგი თათრულად და ზოგიც იტალიურად. ეს წერილები სიტყვა სიტყვით გადმოიწერა და გამოგზავნა ქართველმა მხითარისტმა დიონოსე კალატოზიანმა.

საქართველო ევროპას დაუახლოვდა XII საუკ. დავით აღმაშენებლის დროს, რომელსაც რომის პაპმა მისიონერები გამოუგზავნა საქართველოში. მისიონერებმა რამდენსამე ხანს დაჰყვეს ჩვენს ქვეყანაში და შემდეგ, დავით აღმაშენებლის მფარველობით, იგინი ჰაიასტანში გადავიდნენ, სადაც პირველად კათოლიკობის ქადაგებას შეუდგნენ. ჰაოსიანთ (სომეხ) დაკავშირება კათოლიკობასთან ამ დროს მიეწერება, ამის ცნობა 1850 წ. კიევის რუსულ სასულიერო ჟურნალშიაც კი დაიბეჭდა.

XIII საუკ. დამდეგიდან რომის პაპებ თან მიწერ-მოწერა დაიწყო რუსუდან დედოფალმა. რუსუდან დედოფალს ჰონორი მესამემ და გრიგორ IX-ემ ბევრჯერ თავისი ლოცვა კურთხევაც მოსწერეს და მისიონერებიც გამოუგზავნეს. ჯვაროსანთა ომში ქართველებმაც დიდი მონაწილეობა მიიღეს. განსაკუთრებით ამ ომში ისახელეს ქართველმა მთიელებმა, რომელთაც მამაცობისათვის ნაკურთხი ჯვარი ებოძათ, რომელი ჯვარიც ტანისამოსზე უნდა დაეკერებიათ, აი, სწორეთ ამით აიხსნება, რომ დღეს ხევსურებში მტკიცედ დაცულია ჯვრის დაკერება ტანისამომზე.

ჯვაროსანთა ომში ქართველების მონაწილეობამ ხელი შეუწყო ქართველი ერის დაახლოებას ევროპიელებთან. მათ შორის მეგობრობის განმტკიცების ხელს უშლიდა ბიზანტიის იმპერიის დაცემა 1451 წ., რადგანაც ოსმალნი ქართველებს გზას უკრავდნენ ევროპაში სამგზავროდ, ოსმალონი კარგათ

გრძნობდენ, თუ რა შედეგი მოჰყვებოდა ქართველების დაახლოებას ევროპიელებთან და ამიტომაც ყოველ გვართ სტდილობდენ ევროპისკენ გზის შეკვრას და საქართველოს დაპყრობას.

რუსები ქართველებმა კარგად გაიცნეს XII საუკ. შემდეგ, როცა თაყარ მეფე ანდრია ბოლოლუბსკის შვილზე გათხოვდა. ამის შემდეგ ქართველებმა 1491 წელში დაიწყეს მიწერ-მოწერა, კაცების გაგზავნ-გამოგზავნა და დახმარების თხოვნა. შემდეგ დროს, ანუ 1901 წ. და 1810 წ. საქართველო ხომ სრულიად შეუერთდა რუსეთის სახელმწიფოს. აქვე მოვიყვანთ ცნობას, თუ რომელ სახელმწიფოს, რომელ საუკუნეში მიმართეს ქართველებმა:

იტალიას ქართველებმა მიმართეს XIII საუკ., როცა მათ რომის პაპებს დაუწყეს მიწერ-მოწერა. პოლონეთს — XVI საუკ. და ამის შემდეგ ქართველთა ცნობა პოლონეთში XVIII საუკ. არ შეწყვეტილა; საფრანგეთს — XVIII საუკ. დამდეგიდან; ესპანიას — XVII საუკ. ნახევრიდამ; პრუსიას — XVIII საუკ. ნახევრიდამ; ავსტრიის იმპერატორს — XVIII საუკ. ნახევრიდამ; ინგლისს — 1780 წ. აკადემიკოსის გულდენშტეტის მოგზაურობის შემდეგ; ვენეციის რესპუბლიკას — 1780 წ.

ქართ. სხვა სახელმწიფოებთანაც ჰქონდათ მიწერ-მოწერა ხოლო ჩვენ მათი ცნობები არა გვაქვს, ამიტომ აქ მარტოდ ესენი მოვიყვანეთ. ქართველთ ევროპის ერთან მიმართვის მიზეზები ბევრნაირია. ამის ახსნას აქ მოკლეთ შევეხებით.

ისლამის გაძლიერების შემდეგ, მუსულმანებმა მთელ აღმოსავლეთში მცხოვრებ ერების ისლამთან დაკავშირება განიძრახეს ამ მიზნის განსახორციელებლათ, მათ ბევრი მოდგმა ააოხრეს, გარდა ქართველი ერისა, რომლის შემუსვრაც მათ ვერ შესძლეს.

მართალია, სამცხე-საათაბაგო 1580 წ. დაიმორჩილეს, ხოლო 1627 წ. სრულიად დაიმონეს და ათაბაგობაც მოსპეს, რას შემდეგაც 1635 წ. ქართველებს ისლამთან დაკავშირებაც დაუწყეს, მაგრამ სრულიად საქართველოს დამორჩილებას, ქართველთა მეფობის მოსპობას კი ვერ ახერხებდენ, ოსმალეთმა, რომელმაც დაამხო 15-მდე სამეფო ვერ დაამხო საქართველო. ქართველი ერის საქმე ისე მოეწყო XV საუკ. შემდეგ, რომ საქართველოში, ქართველთ შორის, ქუდზედ კაცის ძახილის მეტი არა ისმოდა; ქართველები სულ მუდამ მზად იყვნენ მტერთან საბრძოლველად.

სპარს-ოსმალთა ძალიან სურდათ საქართველო ისლამს დაკავშირებოდა; სჯულის გამოცვლით უნდოდათ ქართველთა მეფობა მოესპოთ, უამისობა მათგან არ შეიძლებოდა, ვინაიდან თუ საქართველოს სამეფო დაურღვევლდა დარჩებოდა, მაშინ იგი ქრისტიანობას შეინარჩუნებდა და ეს კიდევ ხელს შეუწყობდა კავშირი ქონებოდათ ევროპიელებთან და ნამეტურ რუსებთან. ამიტომაც XVII საუკ. დამდეგიდამ, ოსმალ-სპარსნი, შირვანელნი და სხვანიც შეერთდენ ერთად და მათ საბოლოოდ გადაწყვიტეს ქართველი ერის მოსპობა.

ამ განზრახვის შესასრულებლად მუსულმანებმა შექმდები გეგმა შეიმუშავეს; კახეთი და ქართლი უნდა დაეპყრა სპარსეთს, და თუ აქ ქართველობა ისლამს არ იწამებდა, მაშინ კახელები სპარსეთში უნდა გადაესახლებიათ. ქართველები კი ამოეწყვიტათ და ამით დაესრულებიათ საქმე. იმერეთი, სამეგრელო, აფხაზეთი და გურია ოსმალეთს უნდა დაეპყრნა და მასთან ცდილიყო ისლამთან მათ დაკავშირებას, ან სრულიად მოსპობას, გაწყვეტას ზემო ქართლის შესახებ კი მათ ფიქრი არ ჰქონდათ, რადგანაც იგი 1580 უკვე მოხარკეთ გახადეს და შემდეგ ხომ 1627 წ. დაიმონეს, ხოლო 1645 წ. ისლამსაც დაუკავშირეს.

მუსულმანთა გადაწყვეტილება ქართველებმაც კარგათ იცოდნენ, ესენი გაცეცხლებული იყვნენ ამაზე და ამიტომ ისევ გაწყვეტას რჩეობდნენ, ვიდრე მუსულმანთა მონობას და ისლამის მიღებას. ქართველები ხშირათ უპასუხებდნენ ხოლმე სპარს-ოსმალთ, XVI საუკუნის შემდეგიდან: „ჩვენ აღვიარებთ ოსმალ-სპარსთა ფლობას, გაძლევთ ხარკა, ვართ თქვენი ერთგულნი, სხვა ჩვენ შეწუხებას თავი გაანებეთო“, მაგალითად, სჯულის გამოცვლას ქართული ენისა და წიგნის დაფიწყებას, რაზეც ყოველთვის უარს ეუბნობოდნენ მუსულმანები ქართველებს.

რაკი საქართველო ოსმალ სპარსთა სრულიად ვერ დაიმორჩილეს და რაკი ვერც ისლამი მიაღებინეს ყველას საერთოდ, ამცნეს ქართველებს, რომ ქართლისა და კახეთის მეფენი დამტკიცებული არ

იქნებოდნენ, ვიდრე იგინი შეას, ისლამს არ მიიღებნო, ამის ხანა იწყება XV საუკ. დამდეგიდამ, ასევე უნდა მოქცეულიყვნენ იმერთა მეფენიცა და მთავრებიც, რომელთაც ფიცი უნდა მიეღოთ ხონთქრის წესით და ერთგულება გამოეცხადებიათ მისთვის, წინააღმდეგ შემთხვევაში ხონთქარი მათ მეფეთ ან მთავრად არ დაამტკიცებდა. ქართლისა, კახეთისა და იმერეთის მეფენი მუსულმანურის წესით უნდა გამეფებულყვნენ. ოსმალ-სპარსთა ბრძანებით, ქართველი მეფენი ერთ დროს ასეთ ბეჭედს ხმარობდნენ წარწარით: „მონა მღვთისა, ფეხთა მტვერი ცათა სწორის ყაენისა, მეფე ქართლისა და კახეთისა არაკლი“ ოსმალეთმა იმერთა მეფეს ასეთი სახელის ტარების ბრძანება მისცა:

„მონა მღვთისა, ყმა ხონთქრისა, მეფე იმერეთისა“ ასე დამცირება ქართველებს და ანუ „ვალი გურჯისტანის“ წოდება დიდათა ემძიმებოდათ, სწყინდათ, ვერ ითმენდნენ, მაგრამ რას იზამდნენ; როცა ერთ კაცზე ასი ოსმალო მოდიოდა და ქართველთაგან აუარებული სისხლიც იღვროდა. ერთი ზოგიერთი ისეთი ქართველიც, რომელიც ასეთ რჩევას იძლეოდა: მივიღოთ ისლამი, ვადიდოთ მუჰამედი, თუ ამით გადავრჩებით გაწყვეტას: სამეფოს დამხობას, ქართველობის შერჩენას; სჯული-სჯულია, ამით ზარალი არა იქნება რაო!!

ასეთის აზრის ხშირად თვით სასულიერო პირნი და მღვდელმთავრებიც კი იყვნენ. ასეთი იყო გონიერი მეფე როსტომი, მუსულმანობაში ხოსრო

მირზა, კაცი გონიერი და ცხობილი, დოჟთ ხანი, შარიე ზადიეს „კარაბადინის“ მთარგმნელი, დავით იმამ-ყული ხანი, საქართველოს ისტორიაში ყველა ეს მეფენი დიდათ იქებიან, შაჰ ნავაზი, ნაზარ ალი-ხანი, ირაკლი I ჰუსეინ ყული ხანი, ხახტანგ მეექვსე და ბევრიც სხვა. მღვდელმთავრებში: ვეთიმე ეპისკოპოსი, რომელმაც სპარსეთში ისლამი აღიარა, და დომენტი კათოლიკოზი ორივე მწიგნობარი იყო. სხვებს ჩვენ არ ვასახელებთ. დომენტი კათალიკოსმა ისლამისა და ცოლის შერთვაც კი ისურვა, თუ კი მას მეფეთ დაამტკიცებდენ.

ასეთ პირებში მართლაც ხშირად იყვნენ ისეთი ენერგიული გმირნიც, რომელნიც ისლამის მიღებით საქართველოს ერს დიდათ შველოდენ, იფარავდენ აუარებელი სისხლის ღვრისაგან, ქვეყანასა და ერსაც მშვიდობას ანიჭებდენ. შეიძლება თამამად ითქვას, ვართლაც, რომ ქართველები ისლამს დაკავშირებოდენ, მთელს საქართველოს ერს ისლამი ეღიარებინა, მაშინ იქნება საქართველოს ერთი სამეფო სამ სამეფოდ და ხუთ სამთავროდ არ გაყოფილიყო, არც ქართველთა გადასახლება დაწყებულიყო, არც საქართველოს განადგურება მომხდარიყო და ქართველი ტომი, ისლამის წყალობით, უვნებლად გადარჩენილიყო.

ამას ჩვენ იმიტომ ვფიქრობთ, რადგანაც ოსმალ-სპარსთა დავალება სულ მუდამ ეს იყო,— მიიღეთ ისლამი და ჩვენ მის შემდეგ ხმასაც არ ვაგცემთო, ამისთვის დადაღეს ქეთევან დედოფალი, დაახრჩვეს ლუარსაბ მეფე, დიმიტრი. გამოასახურისეს

თეიმურაზ პირველის ორი შვილი ლევანი და არჩილი, რის შემდეგაც დაიხოცნენ კიდევ. ამის მაგალითი ბევრი იყო ჩვენს ისტორიაში. ქართველების გამუსულმანება, რომ მომხდარიყო მაშინ არც შაჰბაზი და მისი მსგავსები შემოვიდოდნენ საქართველოს ასაკლებათ.

მაგრამ ასე არ მოხდა, არც მოხდებოდა, რადგანაც ქართველებს ამის სურვილი არ ჰქონდათ.

„ჩვენს მიწა მამულზე გავწყდებით, მოვისპობთ, ვერც ისლამს მივიღებთ, ვერც მეფობას მოვსპობთ. და თუ ჩვენის ძალღონით არა გამოვიდი რა, მაშინ ევროპიელთ, ან რუსებს დავუკავშირდებით და ჩვენი მტრების სურვილს კი არ ავასრულებთო“.

ასე შეატრად მიტომ იყვნენ ქართველნი, რადგანაც იგინი თავს დამცირებულათ სთვლიდნენ. მთელი ჩვენი უბედურება, მთელი ჩვენი სისხლი, ცრემლი და გაწყვეტა-მოსპობა სულ სჯულის გამო იყო ატეხილი. ქართველი ერი ქრისტიანობის გულისთვის ეწამა, თვით ქრისტესავით. მე ამის განხილვაში არ შევალ თუ ქართველებს რა მოეფვიდოდათ, რას იპოვიდნენ იმის შემდეგ, როცა ისინი ისლამს დაუკავშირდებოდნენ, ვინ იცის, იქნებ კარგიც ყოფილიყო მათის ქვეყნისათვის და ავიც. ამაზედ ისევ ჩვენის ძველების აზროვნებით უნდა ვისაუბროთ.

ქართველები ოსმალ სპარსელებზე გაბრაზებულები იყვნენ, ესენი მათ უმზერდნენ, როგორც მტრებს, როგორც თავის გამანადგურებელთ. ქართველების გაბრაზება უფრო გაძლიერდა მას შემდეგ, რაც მე-17 საუკ. ოსმალთ სამცხე დაიპყრეს.

მიტომ ქართველების თანაგრძნობა უფრო ევროპისკენა და რუსეთისკენ იყო. რუსეთსა და ევროპასთან დაკავშირება მიმართვაზე ჰქადაგებდნენ არა მარტო სამღვდლოება, არამედ ერის კაცნიც ჩვენ

ისტორიით ვიცით, რომ ქართველთ მეფენიც ამის მონატრენი იყვნენ, რასაც მოწმობს სხვადასხვა ცნობა და შემდეგი მოსაზრება ქართველ ერისა და მეფეებისა.

მუსულმანთა ხელში ჩვენ ვერ დავეწინაურდებით, და რაცა გვაქვს ამასაც დაეკარგავთო. ევროპიელნი ორჯერ მალლა დგანან მუსულმანებზე, ამიტომ ჩვენც მათ ხელში ყოფნა გვირჩევენია, ვიდრე, ისეთი ხალხის ხელში ჩავარდნა, სადაც სჯულსა დავკარგავთ და ვერც სხვა საქმით წავალთ წინაო, ამ აზრის იყო ქართველების უმრავლესობა, ამიტომ ქართველებმა XV საუკუნის დამდეგიდამ მთელს ევროპაში კაცების გზავნა დიწყეს და თხოვა მთარველობისა და შველის შესახებ. ასეთ საქმეების სამზადისში პირველი ჯდგილი უნდა დაეთმოს კათოლიკის ბერებს. ესენი იყვნენ ქართველ მეფეთა დიპლომატები, დესპანნი, ელჩი, მთარგმნელი ფრანგულ ლათინურ, იტალიურ და სხვა ენების, მასთან მასწავლებელნიც, რომელნიც ქართველ მეფეებს აცნობებდენ და ასწავლიდენ ევროპის საქრისტიანო სახელმწიფო ცხოვრების პირობებს, სჯულის, განათლების სკოლების, ხელოსნობის, ვაჭრობისა და სხვათა შესახებ ცნობებს, რითაც ქართველთა მეფენი ყოველთვის აღფრთოვნებული რჩებოდნენ. ევროპიელთ ისე უყურებდენ, როგორც სამაგალითო წმინდა ნასწავლთ, მოხერხებულ ხალხს.

კათოლიკის მისიონერების ჩაგონებით, ყველა ქართველი მეფე მზათ იყო, რომ ევროპის რომელიმე საქრისტიანო სამეფოს დაკავშირებოდა და მით ეხსნა ქვეყანა და ხალხი მუსულმანთა დევნისაგან.

XVIII საუკ. ნახევარს, ქართლი-კახეთის შეერთების შემდეგ, ქართველთა შორის, უკვე ნათლად

გაიჩქვას ის აზრი, რომ მათთვის აუცილებელ საქიროებას შეადგენდა, ევროპის რომელიმე განათლებულ სახელმწიფოს დაკავშირებოდა. ეს გარემოება იმანაც გამოიწვია, რომ XVIII საუკ. ერეკლე მეორე კახეთში ქართულის წესით გამეფდა და ტახტზე ავიდა. მან უარჰყო მუსულმანურის წესით გამეფება, თავიზ ბეჰედზე „ფეხთა მტვერიც“ წაშალა და „ვალი გურჯისტანისაც“. ერეკლე მეფის ასეთ სიმაგრეს და სიბეჯითეს პაატა ბატონიშვილიც აძლიერებდა და აცხოველებდა, რომელიც მეფე ერეკლეს კარზე სცხოვრებდა. პაატა ევროპაში გაზრდილი იყო, ევროპიული განათლება ჰქონდა მიღებული, რამდენჯერმე იყო ინგლისს, საფრანგეთს, იტალიას, ესპანიას, ავსტრიას, და პრუსიას. ამის რჩევაც მეფე ერეკლეს წინაშე სულ ეს იყო, ან ევროპას, ან რუსეთს დაუახლოვდით და დაუკავშირდითო.

ბოლოს, ანუ დღეს, ჩვენ მიულოცავთ ევროპიელს, ანუ ინგლისელ განათლებულს და აწ განსვენებულს მარჟორი უორდროპის ასულს, რომელსაც დიდათ სურდა საქართველოს მკვდრეთით აღდგენა და ევროპასთან დაახლოვება, მიულოცავტ განსვენებულის მარჟორა უორდროპის ასულის საფლავი, რომ განსვენებულ აწ შეუსრულდა წადილი და საქართველო ევროპას და ინგლისს დაუახლოვდა.

